

Romanae Rotae Tribunal, *Decisiones seu Sententiae selectae inter eas quae anno 2017 prodierunt cura eiusdem Apostolici Tribunalis editae*, vol. CIX, Libreria Editrice Vaticana 2023, ss. LI + 589

DOI: <https://doi.org/10.18290/rnp24342.7>

Z dużym opóźnieniem ukazał się kolejny, już 109 tom wyroków Roty Rzymskiej. Na początku tomu zamieszczono wykaz 266 orzeczeń, które zapadły w 2017 r.; jedynie 37 spośród nich zostało opublikowanych.

Indeks wszystkich orzeczeń wydanych w roku 2017, sporządzony w porządku chronologicznym (*Index omnium sententiarum quae Anno 2017 prodierunt*, s. I-LI) wskazuje – w odniesieniu do poszczególnych spraw – diecezję, z której dana sprawa pochodzi, tytuł/tytuły nieważności małżeństwa, skład sędziowski (ze wskazaniem ponensa), obrońcę węzła małżeńskiego, adwokata/adwokatów oraz datę wydania orzeczenia i jego wynik (*pro nullitate/pro vinculo*).

Po części zasadniczej zbioru, a więc obejmującej opublikowane wyroki (s. 1-462), zamieszczono *Appendix* (s. 465-548), w którym pomieszczono cztery orzeczenia (spośród wszystkich 266) w języku angielskim i hiszpańskim (w dwóch równoległych kolumnach). Są to orzeczenia: 1. c. Erlebach (*Opolien. Nullitatis matrimonii*); 2. c. Arellano Cedillo (*Moraviae. Iurium*); 3. c. Arokiaraj (*Neosolien. Nullitatis matrimonii*); 4. c. Bunge (*Matriten. Nullitatis matrimonii*).

W kolejnej części (*Excerpta argumentorum*, s. 550-584) znalazły się usystematyzowane alfabetycznie (od *Alienatio* do *Transactio*) bardziej znaczące fragmenty wyroków z zaznaczeniem stron, w obrębie których znajdują się w danym orzeczeniu. Tak np. hasło *Defectus discretionis iudicii* (s. 562-565) obejmuje fragmenty pochodzące z sześciu wyroków, czy hasło *Incapacitas assumendi obligationes matrimonii essentielles* (s. 570-577) przytacza fragmenty zaczerpnięte aż z siedemnastu orzeczeń.

Ostatnim segmentem tomu jest *Index analiticus* (s. 555-589), w którym wskazano (alfabetycznie i z zaznaczeniem stron) podstawowe terminy (m.in. *acus positivus voluntatis*, *causa simulandi*, *exclusio boni prolis*, *metus*, *simulatio*), które występują w wyrokach. Jest to bardzo użyteczna pomoc pozwalająca szybko dotrzeć do wyroku, w którym dany termin interesujący czytelnika występuje.

Wśród wszystkich orzeczeń rotalnych, które zapadły w 2017 r., 36 pochodzi z diecezji polskich (w tym aż 9 z diecezji sosnowieckiej). Tylko dwa z nich zostały opublikowane: c. Erlebach z 9 lutego 2017 r. i c. Heredia Estaban z 9 marca 2017 r., obydwie z diecezji opolskiej.

W pierwszej sprawie, prowadzonej z tytułu *incapacitas assumendi* po stronie kobiety, chodziło o małżeństwo zawarte w 2006 r., zaskarżone w Trybunale Opolskim o nieważność przez mężczyznę. Po zapadnięciu 19 września 2013 r. orzeczenia *pro nullitate*, sprawa znalazła swój bieg w instancji apelacyjnej (Trybunał Metropolitalny w Katowicach),

gdzie po uzyskaniu nowej ekspertyzy biegłego, w dniu 15 maja 2015 r. został wydany wyrok *pro vinculo*, od którego powód złożył apelację do Roty Rzymskiej, gdzie 9 lutego 2017 r. turnus c. Erlebach orzekł *Afirmative, seu constare de matrimonii nullitate, in casu*¹.

W zwięzle ujętych w motywach prawnych, po przypomnieniu kann. 1058 i 1095, n. 3 KPK ponens podkreślił, że *incapacitas assumendi* powinna istnieć w okresie zawierania małżeństwa. Odnosząc się do wymienionego tytułu nieważności stwierdził, że *incapacitas* należy traktować jako przyczynę bliższą (*causa proxima*) nieważności konsensu małżeńskiego, zaś anomalię psychiczną – jako przyczynę dalszą (*causa remota*)². Przyczyna natury psychicznej powodująca *incapacitas* powinna być poważna, jak to podkreślił Jan Paweł II w przemówieniu do Roty Rzymskiej z 5 lutego 1987 r.; jedną z nich jest niedojrzałość psychiczna, a w szczególności niedojrzałość psycho-afektywna. Należy jednak dokładnie zbadać, czy w konkretnym przypadku podmiot, który uznaje się za dotknięty jakąś formą takiej niedojrzałości, jest niezdolny do podjęcia wszystkich istotnych obowiązków małżeńskich czy przynajmniej jednego z nich, albo czy znajduje się w stanie większej lub mniejszej trudności w prowadzeniu życia małżeńskiego. Tego rodzaju zadanie wymaga ekspertyzy lub przynajmniej opinii psychologiczno-psychiatrycznej.

Szczególnej uwagi wymagają te formy niedojrzałości, które dotyczą znaczenia, czyli odnoszą się do nieuporządkowania podmiotu w osiągnięciu wartości koniecznych dla życia małżeńskiego. Niektóre bowiem formy niedojrzałości psycho-afektywnej wyrażają się m.in. w usposobieniu hedonistycznym, nie są jednak rezultatem świadomego wyboru braku wartości (antywartości), lecz po prostu nadmiernej wrażliwości na bodźce hedonistyczne albo erotyczno-afektywne, które prowadzą do zdominowania rozumu i woli podmiotu, ze śladami emocjonalnymi nieprzewidywanymi i nieoczekiwanymi, a czasem nadmiernymi cechami emocjonalnymi, i które przede wszystkim dlatego wymykają się spod panowania woli i rozumu, choć oczywiście są cechy negatywne, jakie niosą ze sobą dla tych samych interesów egzystencjalnych i etyczno-społecznych podmiotu-ofiary³.

Ponens nawiązuje następnie do następującego fragmentu pracy S. Paździora: „W przypadku osobowości niedojrzalej ma miejsce subiektywizacja systemu wartości i psychiczna niewrażliwość na wartości wyższe – moralne, egocentryzm w relacjach interpersonalnych, labilność emocjonalna, niestałość zachowań, niska odporność na frustracje, wysoki niepokój, stosowanie niedojrzałych mechanizmów obronnych”⁴. Tenże ponens stawia przy tym retoryczne pytanie, czy taka forma niedojrzałości, określona przezeń mianem niedojrzałości noogennej, jest formą autonomiczną: „Czy jest możliwe czy nie istnienie autonomicznej niedojrzałości noogennej, która z reguły nie może być oddzielona od

¹ Dec. c. ERLRBACH z 9.2.2017, RRD 109 (2017), s. 83-94.

² Zob. G. ZUANAZZI, *Psicologia e psichiatria nelle cause matrimoniali canoniche*, wyd. 2, Città del Vaticano 2012, s. 146.

³ Jest to fragment pracy: D. DE CARO, *Immaturità psico-affettiva nel matrimonio Canonico*, [w:] *L'immaturità psico-affettiva nella giurisprudenza della Rota Romana*, red. P.A. Bonnet, C. Gullo, Città del Vaticano 1990, s. 6-7.

⁴ S. PAŹDZIÓR, *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095*, Lublin 1999, s. 128.

niedojrzałości psychogennej, czyli psychicznej, choć jawi się przede wszystkim w kontekście braku właściwego systemu wartości w rodzinie pochodzenia”⁵.

Do kwestii niedojrzałości noogennej tenże audytor rotany powrócił w wyroku z dnia 15 stycznia 2019 r. stwierdzając, że chodzi tutaj o formę niedojrzałości dotyczącą wartości koniecznych do życia małżeńskiego. Pytając zaś, czy w tym przypadku można mówić o zaburzeniu autonomicznym, zaprzeczył takiej możliwości, przyjmując, że niedojrzałość noogenna zasadniczo nie może być odłączona od niedojrzałości psychogennej, czyli psychicznej, jeśli nawet powstała najprawdopodobniej w kontekście braku ustalonego systemu wartości. W orzeczeniu tym Erlebach wskazał na niewłaściwe odniesienie kontrahenta do systemu wartości, co skutkuje poważnym zaburzeniem rozumu i woli. Według Erlebacha niedojrzałość noogenna (związana z systemem wartości/antywartości, a więc ze sferą noetyczną) nie ma charakteru autonomicznego; jest formą niedojrzałości psychoafektywnej)⁶.

Druga sprawa (c. Heredia Estaban z 9 marca 2017 r.)⁷ dotyczyła małżeństwa zwanego w roku 1991, a następnie zaskarżonego o nieważność w Trybunale Opolskim z kan. 1095, n. 3 KPK po stronie kobiety i zakończyła się (24 października 2011 r.) wyrokiem negatywnym, Trybunał Apelacyjny z kolei, po uzupełnieniu instrukcji dowodowej, orzekł 25 sierpnia 2014 r. nieważność małżeństwa.

Po przesłaniu akt sprawy do Roty Rzymskiej, gdzie nie dokonano uzupełnienia instrukcji, wymieniony Trybunał wydał wyrok pozytywny. Na szczególną uwagę zasługuje jego obszerna część *In iure*, w której podkreślono, iż specjalnym celem procesu *nullitatis matrimonii* nie jest uznawanie jednej czy obu stron jako winnych, lecz jedynie określenie ważności lub nie węzła małżeńskiego. Dlatego też czymś bardzo istotnym jest rozróżnienie niezdolności kanonicznej do ważnego zawarcia małżeństwa od niezdolności do innych „wymiarów” osoby. Osoba niezdolna do zawarcia małżeństwa może jednocześnie bardzo dobrze funkcjonować w innych dziedzinach⁸.

Jak każda kolekcja orzeczeń Trybunału Roty Rzymskiej, tak i ta omawiana stanowi niewątpliwie nieocenioną pomoc w rozpoznawaniu spraw *nullitatis matrimonii* przez trybunały niższych instancji⁹.

Wojciech Góralski

Akademia Mazowiecka w Płocku

w_goralski@wp.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6548-4120>

⁵ „Quidquid est ergo de possibile, vel minus, existentia autonomae immaturitatis noogenae, haec ultima plerumque seiungi nequit ab immaturitate psychogena seu psychica, etsi enata sit potissime in contextu carentiae recti systematis valoris in familia originis”. *Dec. c. ERLEBACH* z 9.2.2017, s. 86, n. 6; Zob. G. DZIERŻON, *Kontrowersje judykaturalne wokół znaczenia terminy „niedojrzałość noogenna”*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 32 (2022), nr 35, s. 58.

⁶ G. DZIERŻON, *Kontrowersje judykaturalne*, s. 68.

⁷ *Dec. c. HEREDIA ESTABAN* z 9.3.2017, RRD 109 (2017), s. 105-118.

⁸ Tamże, s. 109, n. 10.

⁹ Zob. kan. 19 KPK oraz art. 200 § 1 Konstytucji apostołskiej Franciszka *Praedicate Evangelium* z 11 lutego 2022 roku, AAS 114 (2022), s. 114.

BIBLIOGRAFIA

- ZUANAZZI Gianfrancesco, *Psicologia e psichiatria nelle cause matrimoniali canoniche*, wyd. 2, Città del Vaticano 2012.
- DE CARO D., *Immaturità psico-affettiva nel matrimonio Canonico*, [w:] P.A. Bonnet, C. Gullo (ed.), *L'immaturità psico-afettiva nella Giurisprudenza della Rota Romana*, Città del Vaticano 1990.
- PAŹDZIOR Stanisław, *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095*, Lublin 1999.
- DZIERŻON Ginter, *Kontrowersje judykaturalne wokół znaczenia terminy „niedojrzałość noogenna”*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” (2022), t. 32, nr 35, s. 57-69.
- FRANCISZEK, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium* z 11 lutego 2022 r., AAS 114 (2022), s. 114.